

УДК 378.14: 796.011.3

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.13>

Григоренко Г. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Розглядаються теоретичні питання професійно-педагогічної освіти та набуття фахових компетентностей; визначено організаційно-педагогічні складники професійної підготовки майбутніх педагогів; наведено посилання на інтерактивні педагогічні технології, які сприяють формуванню та розвитку професійних компетентностей фахівців із фізичної культури. Моніторинг професійно-педагогічних досягнень студентів факультету фізичного виховання розглядається як спеціально організований процес педагогічної діагностики результатів опанування фахових дисциплін навчального плану професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури. На основі отриманих даних дослідження викладено теоретичні аспекти та практичні рекомендації щодо впровадження системного моніторингу, особисто орієнтованих педагогічних технологій навчання. Означено перспективи наукових розвідок з удосконалення діагностики формування педагогічної майстерності.

Ключові слова: компетентності, компетентнісний підхід, професійно-педагогічна підготовка, інтерактивні педагогічні технології, моніторинг, педагогічна майстерність.

Сьогодення української освіти вимагає оновленого підходу до освітнього процесу як у загальноосвітніх закладах, так і в процесі фахової підготовки сучасного педагога. Саме на засадах компетентнісного підходу в професійній підготовці вчителя відбувається становлення його педагогічної майстерності. Основний набір найголовніших понять і категорій соціальної практики за навчальними галузями, життєвими сферами особистості, які системно моделюються в педагогічній діяльності навчального закладу, становлять ключові компетентності [2; 3; 4; 5; 6; 8; 9].

У міжнародній програмі “Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади” зі скороченою назвою “DeSeCo” (1997 р.) визначено поняття компетентності (competency) як здатність людини успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, продуктивно діяти та виконувати поставлені завдання.

Експерти програми “DeSeCo” представляють кожну компетентність як комбінації релевантних пізнавальних ставлень та практичних знань, навичок і вмій, цінностей, емоцій, мотивів, поведінкових компонентів – усього того, що можна мобілізувати для ефективної діяльності особистості [9, с. 23–25], актуалізувати її ендогенні, когнітивні, аксіологічні, праксіологічні, психосоматичні та мотиваційно-потребнісні резерви.

Українська науково-педагогічна спільнота в Концепції “Нова українська школа” має чітке визначення понять “компетентність” – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність” та “ключові компетентності” – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування, і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя” [5].

“Педагогічна освіта передбачає підготовку особи, результатом якої є набуття компетентностей зі спеціальності (предметної спеціальності, спеціалізації), педагогіки, психології, в тому числі шляхом проходження педагогічної практики, необхідних для забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості, в тому числі осіб з особливими освітніми потребами, моніторингу педагогічної діяльності та аналізу педагогічного досвіду, проведення освітніх вимірювань, застосування освітніх технологій і методів навчання, ефективних способів взаємодії всіх учасників освітнього процесу”, – зазначено у статті 58 Закону України “Про освіту” [3].

З урахуванням актуальності та стану наукового вивчення, розробки проблеми формування та розвитку професійних компетентностей педагога нами було обрано вищезазначену тему, що входить до комплексної наукової проблематики, яка досліджується в процесі професійно-педагогічної підготовки фахівців освітньої галузі в державному вищому навчальному закладі “Донбаський державний педагогічний університет”, зокрема на факультеті фізичного виховання.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних компонентів формування та розвитку професійних компетентностей учителя фізичної культури. Відповідно до означеної мети був використаний системний комплекс методів дослідження: аналіз, синтез та систематизація; порівняння, узагальнення; опрацювання результатів, отриманих у процесі роботи.

В умовах сучасного реформування освітньої галузі набуває актуальності питання формування особистісно-професійної компетентності педагога. Професійна компетентність педагога – це “інтегративна риса, що включає знання, вміння, навички, зафіксовані у кваліфікаційних вимогах, та особистісні нахили й орієнтири щодо розвитку особистісної культури, поглиблення власного досвіду, здійснення інноваційної діяльності” [6, с. 34].

З огляду на результати нашого теоретичного дослідження вважаємо за необхідне викласти обґрунтування компетентнісного підходу в системі професійно-педагогічної підготовки педагогів. Відомо, що ефективна

педагогічна діяльність навчального закладу в різних ланках національної освіти повинна реалізовуватися на засадах інтеграції концепцій та теорій формування компетентнісно структурованої особистості.

В. Г. Григоренко зазначає, що “система професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних університетів повинна базуватися на основі організаційно-педагогічних умов, що створюють кумулятивний ефект позитивної мотивації до фахової підготовки з домінуванням їх духовно-ціннісної орієнтації на якість формування педагогічних здібностей, майстерності, компетентності, культури особистості вчителя” [1, с. 10].

Розглядаючи основні організаційно-педагогічні компоненти професійної підготовки майбутніх фахівців, ми виділяємо: педагогічне проектування, моделювання, лекції, діалоги, співавторські лекції, проблемні лекції, лекції-візуалізації, організаційно-діяльнісні ігри, інтерактивні форми педагогічних технологій професійної підготовки (діяльність студентів у формі діад, триад, мікрогруп); домінування суб’єкт-суб’єктних відносин між учасниками процесу професійної підготовки вчителя; модульне структурування змісту фахових дисциплін; орієнтацію професійно-педагогічної підготовки на структуру сучасної професіограми фахівця в галузі освіти; використання сучасних інноваційних педагогічних технологій з розвитку та оцінки професійно-педагогічних здібностей майбутнього фахівця, його адекватної самооцінки; ефективні методи виховання професійно-педагогічної мотивації, рефлексії, стимулювання, самооцінки діяльності студентів протягом повного циклу їхньої професійної підготовки; методи сучасного моніторингу фахової підготовленості вчителя (когнітивні, аксіологічні, праксіологічні, афективні, мотиваційно-потребнісні компоненти педагогічної майстерності); методи формування у студентів організаційно-педагогічної, теоретичної та технологічної аргументації [1].

Слід звернути увагу на те, що всі організаційно-педагогічні складники професійної підготовки майбутніх вчителів, які використовуються в процесі засвоєння фахових знань, повинні мати чітко визначені мету, завдання та алгоритм дій щодо впровадження кожного з компонентів у практику.

Аналізуючи теоретико-методологічні та організаційно-дидактичні дослідження в галузі фахової підготовки педагогів, нами було встановлено, що основними компетентностями, які підлягають індивідуальному розвитку з метою формування особистісної фахової майстерності, педагогічної культури є такі:

- соціально-педагогічна компетентність;
- науково-педагогічна компетентність;
- предметна компетентність;
- технологічна компетентність;
- діалогово-комунікативна компетентність;
- особистісно орієнтована професійно-педагогічна компетентність;
- особистісна психологічна та духовна компетентність та інші.

Вивчення питань формування педагогічної майстерності були завжди у центрі уваги науковців, які переймаються вивченням становлення особистості сучасного педагога як компетентного фахівця. Враховуючи полікомпонентну, багатофункціональну структуру фахової діяльності педагога в галузі фізичної культури, педагогічну майстерність ми розглядали також як мистецтво реалізації його професійної діяльності, на засадах знань, творчого мислення, здоров’ятворчого світогляду, особистісних якостей, духовно-естетичної та фізичної культури особистості вчителя. Вони є підґрунтям у комплексному вирішенні завдань освіти, виховання, оздоровлення, корекції та розвитку психосоматичного здоров’я своїх вихованців, формування їх культури здоров’я, інтеграції в сучасні соціальні відносини суспільства.

Основною організаційно-педагогічною та акмеологічною умовою ефективного технологічно структурованого формування у студентів індивідуальної педагогічної майстерності вчителя є особистісно зорієнтована фахова підготовка. Саме акцентування освітнього процесу на особистість, індивідуальний підхід з урахуванням специфіки предмету, особистісних психосоматичних характеристик надає можливість досягати максимально значущих результатів під час навчання, практики та самовдосконалення. У контексті викладеного вважаємо за доцільне наголосити на тому, що саме інтерактивні педагогічні технології не тільки моделюють реальні умови фахової діяльності спеціалістів, а й активізують самоосвітню практику та розширюють можливості самоактуалізації майбутнього педагога.

Ефективність особистісно орієнтованих педагогічних технологій, інтерактивних форм професійної освіти визначаються тим, що вони формують у студентів педагогічних університетів фахову рефлексію як основу їх майбутньої педагогічної компетентності та майстерності. Продуктивними в сучасному освітньо-виховному просторі є педагогічні технології імітаційно-моделюючого навчання, комунікативно-діалогові технології, які акцентують увагу на співпрацю у групах, колективі, розкривають у студентів під час роботи креативність, критичність мислення, неординарність вирішення означених завдань тощо.

Викладач педагогічного університету, в структурі якого діють факультети фізичного виховання, має можливість об’єктивно визначити, які параметри підлягають актуалізації, плануванню, організації, контролю, регулюванню, корегуванню, проєктивному розробленню, моделюванню, технологізації та узагальненню з метою створення інтерактивного пізнавально-виховного середовища фахової підготовки педагогів у галузі фізичної культури. Вищезначене середовище за своєю сутністю є акмеологічною умовою ефективного формування у студентів здатності досягти максимального рівня професійно-педагогічної компетентності, майстерності як складників їхньої педагогічної культури.

На основі педагогічних технологій “ІКАР”, “Фаховий мотив”, “Модуль” під час навчальних занять виникає можливість сформувати низку методичних рекомендацій щодо організації форм пропедевтичної підготовки до навчально-виховної діяльності, в умовах вищезначених педагогічних технологій мотивувати до проєктивного розроблення інтерактивних педагогічних технологій як до авторських проєктів, що є об’єктивним відображенням творчих можливостей, фахової компетентності та науково-педагогічних досягнень [1].

Студентам рекомендуються ефективні педагогічні технології (“СТО”, Реверс”, “Концепт” тощо) [2], які вони можуть використовувати під час своєї професійної діяльності з формування компетентного учня, модель якого відповідає новим вимогам Концепції “Нова українська школа”.

Провідну роль у професійно-педагогічній підготовці вчителя фізичного виховання відіграє системний моніторинг навчання, який виконує діагностичну, контролюючу, організаційно-управлінську, рефлексивно-пізнавальну, виховну, корегуючу, стимулюючу функції. Оцінка в його структурі використовується як форма визначення та фіксування якісного стану об’єкта, що досліджується, вивчається та оцінюється в процесі професійно-педагогічної підготовки. Дані моніторингу, що отримані в нашому дослідженні, підтверджують позитивні тенденції якісних показників отриманих знань та практичних навичок студентів, які вони отримали протягом навчального року:

– вхідний контроль (початок навчального року): науково-методична підготовка студентів: 39% – високий рівень, середній – 50%, низький – 11%; методичні вміння, прийоми, форми організації навчання, використання їх під час викладання предмету: знання високого рівня показали 42%, середнього – 48%, низького – 10% студентів.

– проміжний контроль: науково-методична підготовка: 52% – високий рівень, середній – 41%, низький – 7%; методичні вміння, прийоми, форми організації навчання, використання їх під час викладання предмету: знання високого рівня показали 59%, середнього – 36%, низького – 5% студентів.

– вихідний контроль (на кінець навчального року): науково-методична підготовка: 61% – високий рівень, середній – 36%, низький – 3%; методичні вміння, прийоми, форми організації навчання, використання їх під час викладання предмету показали знання високого рівня 75%, середнього – 22%, низького – 3% студентів.

Моніторинг професійно-педагогічних досягнень студентів факультету фізичного виховання в структурі їх фахової підготовки ми розглядали як спеціально організований процес педагогічної діагностики результатів опанування ними фахових дисциплін навчального плану професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури в залежності від організаційно-педагогічних умов цього процесу. Педагогічна діагностика надає необмежені можливості всім учасникам освітнього процесу: викладачам – можливість оновлювати та корегувати сам процес, а студентам – самовдосконалюватися, підвищувати рівень професійно-педагогічних досягнень.

Висновки. У науково-освітньому середовищі України сформована стратегія реформування освіти, положення якої вимагають від вчителів загальноосвітньої школи, викладачів вищої школи, фахівців управління національною системою освіти і науки нового типу фахового мислення, інноваційних стратегій реалізації освітньо-виховних функцій. Викладені у нашому дослідженні загальні теоретичні питання організаційно-педагогічних складників формування у студентів професійних компетентностей педагога, якісні показники професійно-педагогічних досягнень студентів факультету фізичного виховання свідчать про те, що освітньо-виховні цілі можуть бути досягнуті на основі технологізації процесів навчання, інтенсивної політики щодо виховання культури здоров’я, фахової підготовки педагогічних працівників.

Вчителю повинні бути притаманні ознаки індивідуалізованого рівня педагогічної культури, розуміння місії фахівців освітньої галузі, глибокі теоретичні знання з обраної спеціальності, практичне використання новітніх педагогічних технологій та фахова рефлексія. Науково-практична цінність використання інтерактивних педагогічних технологій особистісно орієнтованої фахової підготовки вчителів полягає в аспектах їх гарантованого особистісно орієнтованого впливу на формування у кожного зі студентів фахового професіоналізму як сталої якості та становлення особистості педагога, який розвивається в процесі професійно-педагогічної освіти й індивідуального досвіду та ефективно реалізується в умовах фахової діяльності та постійної самоосвіти та самовдосконалення. Перспективи наукових розвідок вбачаємо в моніторингу та практичних рекомендаціях щодо становлення у студентів професіональних якостей згідно з вимогами нової української школи.

Використана література:

1. Григоренко В. Г., Григоренко Г. В. Особистісно орієнтовані педагогічні технології фахової підготовки вчителя фізичної культури : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Слов’янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2017. 233 с.
2. Григоренко Г. В. Здоров’ятворча компетентність підлітків та умови її формування в соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Слов’янськ : вид-во Б. І. Маторіна, 2016. 315 с.
3. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231> (дата звернення: 19.04.2019).
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : КІС, 2004. 112 с.

5. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 19.04.2019).
6. Професійна діяльність і компетентність педагога. Сучасні підходи : навчально-методичний посібник / укл. В. І. Петроченко. Запоріжжя : КЗ «ЗОЦТКУМ» ЗОР, 2011. 40 с.
7. Павлютенков Є. М. Мистецтво управління школою. Харків : Вид. група «Основа», 2011. 320 с.
8. Родигіна І. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Видавнича група «Основа», 2005. 210 с.
9. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики / В. Андрищенко та ін. Київ : «К.І.С.», 2003. 296 с.

References:

1. Hryhorenko V. H., Hryhorenko H. V. Osobystisno oriientovani pedahohichni tekhnolohii fakhovoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshcheykh navchalnykh zakladiv. Sloviansk : Vyd-vo B. I. Matorina, 2017. 233 s. [in Ukrainian].
2. Hryhorenko H. V. Zdoroviatvorcha kompetentnist pidlitkiv ta umovy yii formuvannia v sotsialno-pedahohichnii diialnosti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia. Sloviansk : vyd-vo B.I. Matorina, 2016. 315 s. [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, № 38–39. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231>. (data zvernennia: 19.04.2019) . [in Ukrainian].
4. Kompetentnisnyi pidkhdid u suchasni osviti: Svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy / pid zah. red. O. V. Ovcharuk. K. : KIS, 2004. 112 s. [in Ukrainian].
5. Kontseptsiiia «Nova ukrainska shkola». URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (data zvernennia: 19.04.2019). [in Ukrainian].
6. Profesiina diialnist i kompetentnist pedahoha. Suchasni pidkhdody: navchalno-metodychnyi posibnyk / uкл. V. I. Petrochenko. Zaporizhzhia: KZ «ZOTsTKUM» ZOR, 2011. 40 s. [in Ukrainian].
7. Pavliutenkov Ye.M. Mystetstvo upravlinnia shkoloiu. Kh.: Vyd. hrupa «Osнова», 2011. 320 s. [in Ukrainian].
8. Rodyhina I. Kompetentnisno oriientovanyi pidkhdid do navchannia. – Kh. : Vydavnycha hrupa «Osнова», 2005. 210 s. [in Ukrainian].
9. Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvithnoi polityky / V. Andriushchenko, O. Lokshyna, O. Ovcharuk, O. Savchenko, N. Bibik. K.: «K.I.S.», 2003. 296s. [in Ukrainian].

Григоренко Г. В. Организационно-педагогические компоненты формирования и развития профессиональных компетенций учителя физической культуры.

Рассматриваются теоретические вопросы профессионально-педагогического образования и формирования профессиональных компетенций; определены организационно-педагогические компоненты профессиональной подготовки будущих педагогов. Приведены ссылки на интерактивные педагогические технологии, которые способствуют формированию и развитию профессиональных компетенций учителя физической культуры. Мониторинг профессионально-педагогических достижений студентов факультета физического воспитания рассматривается как специально организованный процесс педагогической диагностики результатов усвоения специальных дисциплин учебного плана профессионально-педагогической подготовки учителя физической культуры.

На основе полученных данных исследования изложены теоретические аспекты и практические рекомендации по внедрению системного мониторинга, лично ориентированных педагогических технологий обучения. Определены перспективы научных исследований по совершенствованию диагностики формирования педагогического мастерства.

Ключевые слова: компетенции, компетентностный подход, профессионально-педагогическая подготовка, интерактивные педагогические технологии, мониторинг, педагогическое мастерство.

Hryhorenko H. V. Organizational and pedagogical components of formation and development of professional competences of the teacher of physical culture.

Theoretical questions of vocational and pedagogical education and acquisition of professional competencies are considered; determine the organizational and pedagogical components of future teacher training. Reference is made to interactive pedagogical technologies that promote the formation and development of professional competencies of specialists in physical culture.

Monitoring of professional and pedagogical knowledge of students of faculty of physical education is considered as specially organized process of pedagogical diagnostics of results of development of professional disciplines of the curriculum of professional and pedagogical preparation of the teacher of physical culture.

On the basis of the obtained research data the theoretical aspects and practical recommendations on the implementation of system monitoring, personality-oriented pedagogical technologies of education are presented. Prospects of scientific researches on improvement of diagnostics of formation of pedagogical skill are designated.

Key words: competence, competence approach, professional-pedagogical preparation, interactive pedagogical technologies, monitoring, pedagogical skill.